

Armastus

on üks tugew side.

Sõnumed Kaukaasia maalt.

E. M.

Tallinnas.

Trükitud August Mickwitz'i kirjadega.

1889.

Meie usuwennad Kaukaasias.

Ehitage endid armastusega,
see on õige tugew side.

(Koloss. 3, 14.)

Ei ükski side ole nii tugew kui armastus. Sest armastus mitte üksipäinis õnnes inimesi ei ühenda, waid just õnnetuses ja puuduses ja wiletsuses näitab armastus oma kõige suuremat jõudu ja kaswatab oma kõige magusamat wilja. Juba armas lugija tunneb ära missugusest armastusest siin kõnet on. Ei mitte sest, mis maailm armastuseks nimetab. Maailma armastus kaswab kasuga ja wäheneb waesuse ja wiletsusega. Rikka sõbrad on waese waenlased! Maailmas küll mitmed asjad näitawad ennast armastuse kujul. Aga ega seesugune armastus pole weel „õige tugew side”. Ilmlik armastus ei wõi jäedawalt ühendada. Kust see muidu tuleb, et kõige wähem pahandus wõib nii mitmest peredest kõik ühendust kautada, nõnda et riid ja tüki pere rahu kogu rikkub. Jah ilmlik armastus on nii nõder side, et üks paha sõna seda wõib katki kiskuda.

Seda armastust, mis tõeste õige tugew side on, ep ole maailmas leida. Seda on meile Jumal oma Poja läbi ilmutanud. Jumal armastab maailma kõigest omast südamest, meelest ja wäest! Kas sa tead ka, mis see kõigewägewama Jumala kohta tähendab? See tähendab, et Jumal mitte ei taha patuse surma, waid et see omast pattudest pööraks ja elaks. See kõigewägewama Jumala armastus on nii tugew side, et ei ükski seda ei wõi katki kiskuda. See armastus ühendab meid Jumalaga. Inimeste patt ega kõwerused ei wõinud seda sidet kautada. Ei kuradi kawalus ja tigidusgi ei wõinud meid Jumala armastusest lahutada. Sest nõnda armastas Jumal maailma et tema oma ainusündinud Poja on annud, et ükski, kes tema sisse usub, ei pea hukka minema, waid et igawene elu temal peab olema. Ja Jumala Poeg tuli oma sisse, ja omaksed ei wõtnud teda wastu. Aga armastuse side ei läinud lödwemaks. Ja omaksed kiusasid teda taga ja pilkasid teda ja poosid teda risti. Aga armastus ei jätnud järele. Mida enam inimesed wastu tärkusid seda enam näitas Jumala armastuse side oma tegewust üles! Kas wõib weel suuremat armastust olla kui seda, mis Jeesus risti puu peal ülesnäitas. Ta kandis oma jüngrite eest hoolt, kes teda ometi olid mahajätnud, ärasalganud, äraannud. Ta andis kurjategijatele igawest õndsust, kes ometi kõik oma eluaeg olid Jumala sõna ja käsku naernud! Ta palus Juuda rahwa eest, kes ometi teda olid risti poonud!

Ja seda jumaliku armastust pole Jeesus jälle mitte enesega üleswõtnud taewa, waid ta jätis seda oma jüngritele. Armastusest pidi igaüks tundma, et naad Jeesus jüngrid on. See pidi neile tunde märgiks olema. Kas neil ka seda tun-

de märki on? Küll sa seda armastuse sidet wõid igas usklikus peres juba tunda saada. Seal pole riidu ega waenu. Aga armastus ulatab weel kauge-male! Kristuse armastus on meid üheks koguduseks ühendanud, ja see side on nii tugew et mitme saja aasta jooksul ei ühtegi ei wõinud kogudusest lahu-tada. Aga weel kauge-male ulatab Jumala armastuse side! Palju Ewangeli-usu kogudusi on suures Weneriigis. Neid kõiki ühendab armastuse side, ja mida suuremat puudust üks kogudus tunneb, seda suuremaks kaswab ka armastus ja saadab nende usuwendade abi, kellel puudus on.

Seesama armastus on meie laial isamaal juba tubliste tööle hakkanud ja õiete nägusat kuju saanud. Kus siis see armastus on nähtawale ilmunud? Wastus on. Abikassa töö läbi. Abikassa on meie suure auustatud Keisri herra poolt kinnitatud, ja tema kaitsmise al on ta nüüd juba kolmkümmend aastat oma õnnistatud tööd teinud. Kui abikassa sai asutatud, siis näitas meie armastud ja auustud keisri herra Aleksander II. sellega ka oma südameliku osawõtmist üles, et tema oma kõrget sugulast Meklenburg-Strelitsi Suurhertsogi Georg nimetas esimeseks abikassa kaitsjaks ja presidentiks. Sest ajast saadik on palju suurtsugu inimesi, ministrid ja würstid suure hoolega abikassa tööst osa wõtnud; ja see on seesama abikassa kelle heaks sinagi, armas lugija, omad kopikad ehk rublad annad! Meie maa rahwa talupoeg ja suurt sugu ministrid ja würstid, Eestlased ja Soomlased ja Sakslased ja Armeenlased pakuwad teine teisele kätt seda armastuse tööd tegema! Waat, armas wend, eks armastus ole õige tugew side.

Iga aasta annab Abikassa aruandmise lehed wälja, ja nende juhatusel ma ta-haksin sulle mõnda jutustada Abikassa tööpõllust.

Abikassa tööpõld on kriipsu pealt just nii suur kui meie suur ja lai Weneriik. Sest igalpool Weneriigis on Ewangeliumi usulisi elamas, ja see on wiimne abi-kassa püüdmine, et igaüks Ewangeliumi usuline wõiks oma kirikus käia, et temal oma ihuliku leiwa kõrwas ka oleks seda leida, mis ta hinge wõib kinnitada igaweseks eluks. Et waata nüüd kui kaugele selle armastuse side ulatab, mis Jumalast on pühitsetud!

Täna ma tahan so tähelepanemist juhatada ühe tööpõllu peale, mis lõunapool-se suure Weneriigi rajades on. See on Kaukaasia maa. Seesama on meie maalt niisama kaugel, kui Prantsusemaa, ega tema sest ka palju wähem ei ole. Põigiti sest maast läbi tõuswad suured kõrged mäed. Kui sina, armas kü-lasõber oma kaubaga Tallinna lähed ja juba kahekümne wersta peale hakka-wad linna tornid paistma, siis mõtled wast: „Ennäh, küll naad suured kõrged on; meie mõisamaja pole muud kui muti hunik nende wastu!” Aga mis sa siis ütleksid kui sa Kaukaasiamäed kord näha saaksid? Ma arwan, siis sa unus-taksid ära kõik muti hunikuid ja mõisamajasi ja Tallinna tornisid ja paneksid käed palwele kokku ja ütleksid: „Kui suured on sinu teud Jehoowa!” Jah suured naad on. Kõigekõrgema mäe ots ulatab pilwedest läbi ja on enam kui wiis wersta kõrge! Sealne rahwas on muist Mohamedi usku, muist Armeen-lased, ristiusku. Aastal 1801 tuli Kaukaasia maa Wene walitsuse alla, ja sest ajast alles hakkas rahwas seal kosuma. Sest enne seda ep olnud seal palju ra-hupõlwest kuulda, waid oli aga üks mässamine, ja riisumine ja tapmine. Mä-gedes elawad ligi poolsada rahwaseltsi ja rahwukest kes teine teist ühtepuhku

riisusid. Küll Wenelastel oli kibe töö neid waigistada, aga ometi see on neile wiimaks korda läinud. Külap wist meiegi rahwa seast mõni wana soldat wõib neist sündimistest Kaukaasia mägedes jutustada.

Aga kust siis meie usu kogudused tulid Kaukaasia maale? Esimesed Ewangeliusulised tulid Saksamaalt Kaukaasia maale. Seal oli selle aastasaja hakkatusel põllumehel kibe elu. Napoleon I., Prantsuserahwa keiser (seesama kes aastal 1812 Wenemaal sai ärawõidetud) ei annud rahwale rahu oma sõdimistega. Alalise sõdimise pärast waesed talupojad enam ei wõinud oma põllud korra pärast harida. Pealegi weel said nimelt Württembergi kuningriigis wagad tagakiusatud mõnedest, kelle usk oli hukka läinud; ja sellepärast wõtsid nõuiks oma isamaad mahajätta ja rahulisema maale wäljarändada. Ikka hommiku poole nemad tõttasid, seal lootsid naad rahupaika leida, kus naad Issanda tulemist wõiksid odata. Nõnda naad tulid wiimaks Wenemaale. Aga tee oli pitk ja waewaline. Muist nõrkesiwad tee peale ära, muist koristasiwad hirmsad haigused ja tõbed nende seast ära. Wiimaks ometi jõudsiwad Odessa linna. Muist asusid linna elama, aga 486 peret püüdsiwad ikka weel enam päewa tõusu poole. Naad läkkitasid saadikud keisri herra Aleksander I. juure ja palusiwad luba Kaukaasiamaale elama minna. Küll lahke keisri herra keelas neid sinna minemast, sest et weel kõik see maa täis sõa kära olla, aga waprada mehed ütlesid: „Issand on meiega ja kaitseb meid.” Nende usu julgus liigutas keisri herra südant. Ta andis neile luba sinna elama minna ja laenas neile pealegi 923,029 rubla, maja ehitamise ja tööriistade ostmise jauks.

Nõnda tulid esimesed Ewangeliusulised Kaukaasiamaale. Maid oli neil, armuline keisri herra oli neid ka väga lahkeste aitand. Aga ühe asja poolest tundsid kibedat puuust: Neil ep olnud waimuliku juhatajat! Pea hakkasid nende seas kõiksugused segaõpetused tõusma ja ka liha meel wõttis wõimust. Aga juba Jumala abi oli ligi. Saksamaalt saadeti sinna kaks õpetajat. Nende jutlus leidis mitmete südames head aset. Kogudustele sai üks kiriku seadus antud ja aastal 1829 keisri herra poolt kinnitatud. Aga ometi õpetajatel oli weel palju muret ja wõitlemist sega õpetuse pärast. Siis saatis Jumal oma witsa koguduste üle. Mittu aastat järjeste said nende asutused riisunud ja ärahäwitatud sest rahwast, mis nende ümberkaudu mägedes elas, nõnda et kõik, kes weel olid ülejäänud wiimaks meelt parandasid ja koguduse juure tagasi pöörsid. Pärast said need kogudused muu Ewangeliusu kogudustega ühes Kindral-konsistoriumi walitsuse alla. Nüüd on nende koguduse elu juba parema järje peal. Mitmes suurtes külades elawad seal umbes 6000 hinge. Aga sest et külade wahel 40—100 wersta wahet on, siis püüab iga küla enesele kiriku ehitada. Juba kolmel küladel on see nõu Abikassa abiga korda läinud ja kesk küla sees seisab ilus kirik. Ka kroonu poolest saiwad kogudused palju abi ja saawad weelgi. Enamiste elawad põllutööst. Ühes külas elawad enamiste juustutegijad. Selle wiimse küla elu oli väga hukka läinud, sest et seal õpetajat ei olnud. Abikassa ja kroonu abiga ja muist omast käest korjasid ometi wiimaks nii palju raha et enesele wõisid õpetajat kutsuda. aga wilets oli küll õpetaja esimene elumaja. Polnud temal muud kui üks elutuba ja köök. Nüüd sai temale Abikassa abiga ilus elumaja ehitatud. Wilets lugu oli ka ühe teise asutusega. Küll põllumaa oli hea, aga ümberkaudsest niiskest ja madalast maast tõusis paha terwisele kahjuline õhk, mis palju haigust sigitas. 600 hinge

olid esite sinna elama asunud ja aastal 1887 neid rohkem ep olnud järele jäänud kui aga 336 hinge. Naad pidid oma elumajad 7 wersta põldudest eemale mägede wahele ülesehitama, et aga surmawa haiguse eest ärapõgeneda mis ümberkaudse maa niiskus sünnitas. Jah, ka lõuna Wenemaal peab põllumees palju waewa nägema, ega ta sealgi ilma pale higita ei saa oma leiba süüa. Parem jäägu ikka igamees oma isamaale, kus tal oma igapäewane leib teada on kui et ta õnne peale wõõra maale wäljarändab.

Aga Sakslased pole mitte ainumad Ewangeliusu kogudused Kaukaasia maal. Waid ka muist Kaukaasta pärisrahvast, Armeenlased, on Ewangeli usku wastu wõtnud. See sündis nõnda: Meie rääkisime juba enne kahest Saksamaa õpetajatest, keda sinna saadeti oma usuwendi eluteele juhutama ja neile hingekarjasteks olema. Nende nimed olid Tsaremba ja Dittrik. Seal naad juhatusid ka Armeenlastega kokku, kes küll wanast juba ristiusku olid wastuwõtnud, aga nüüd sügawas waimulikus unes magasiwad. Naad kuulutasid neile ka Jumala sõna ja jagasid nende kätte ka mõned head raamatud. Ja ennäh! Jumala sõna süütas jälle usu tulukest põlema mis ärakustumas oli. Aga kui Armeenia koguduste Piiskop seda kuulda sai, ei tahtnud ta seda mitte sallida, ja tema kaebduse peale sai mõlemate õpetajate töö Armeenlaste seas ära keelatud. Aga enne kui naad sealt jõudsid äraminna, tuli nende juure üks Armeenia noormees, Sarkis nimi, Shemaha külast. Juba mõne aasta eest oli tema õpetaja Tsaremba jutluse läbi omast waimulikust unest ülesärkanud, ja nüüd ta enam omast waimulikust isast ei tahtnud lahkuda. Õpetaja Tsaremba wõttis teda lahkeste wastu ja tuli temaga seia meie armsa Eestimaale. Siin, meie Eestimaal õppis Sarkis wenekeelt ja saksakeelt, jai ka weel usuõpetuses kinnitud ja tegi wiimaks kooliõpetaja eksami. Aastal 1842 läks ta jälle oma isamaale tagasi, ja wõttis oma Shemaha külas waimulikul põllul töötada. Seal ta asutas weikest kooli, õpetas külarahvast, ja iga pühapäewal pärast lõunat pidas ta omas majas palwetundi. Juba hea seeme hakkas tõusma. Mis rahwas tema juures õppis ja Jumala sõnast kuulda sai, seda naad kuulutasid teistele, nõnda et igatsemine Jumala sõna järele wäga suureks kaswis. Aga pea tuli raske wiletsus nende peale. Aastal 1857 saatis Jumal Koleera haigust rahwa peale. Ka Shemaha külas hakkas see hirmus surmatõbi mõllama! Palju põgenesid hirmu pärast. Teised arwasid: „Söögem ja joogem; sest home oleme surnud,” ja püüdsid liha himudes hirmu unustada. Aastal 1859 purustas raske maa wärisemine terve küla; 200 inimest jäid waremete alla. Aga nüüd tulid ka igalt poolt armastuse annid. Waene häda sisse jäänud rahwas hakkas südamest Jumala sõnast kinnitust otsima, ja armukuulutus näitas oma suurt Jumala wäge üles. Joodikud, wargad, inimese tapjad tunnistasid oma pattu ja parandasid meelt. Weikese Shemaha koguduse waga elu ja head tööd hakkasid kaugele paistma. See süütas Armeenia maa Piiskopi wiha põlema. Ta laskis Shemaha kogudusele kuulutada, et sest päewast saadik „nõnda nimetatud Luteranlased” on Armeenia kirikust wälja lükatud ja äraneetud!

Kogudus ei oleksigi enam wõinud jääda Armeenia usu koguduste seltsi. Sest seesama õpetab, et Kristus meid ainult pärispatust on lunastanud, et aga igapäewasest patust inime ise ennast peab peastma kibeda kahetsemisega, palwega, paastumisega ja armastuse andidega. Niisugust õpetust see ei wõi wastu wõtta, kes üksipäinis Jeesuse käest õigust tahab wastu wõtta!

Küll kogudus oli nüüd Ewangeliusku, aga nende usk pidi weel läbi katsutud saama. Juba aastal 1861 palusid enesele õpetajat ja soowisid Wenerigi Ewangeliusu koguduste sekka arwatud saada. Aga weel kuus aastat pidi Issandale kihlatud kogudus oma soowimiste täitmisi ootama. Õnnis Ewangeli usu koguduste ülem Piiskop Dr. Ullmann püüdis sell waheajal wäsimata kõik takistused kõrwale saata, ja wiimaks tuli ka Riigi walitsuse poolt luba neid Ewangeli usu koguduste seltsi wastu wõtta. 22-mal lõikuse kuu päew aastal 1866 oli Shemaha kogudusele suur rõõmupäew. Moskwa Kindral-Superdendi herra oli tulnud kogudusele rõõmu sõnumid kuulutama. Täieealised koguduse liikmed pidid oma usku tunnistama ja said (lastega ühes 314 hinge) Ewangeli usuliste seltsi wastu wõetud. 46 last, kes kuue aasta jooksul olid aga hädaristmist saanud, said ristitud, kihlatud paarid said laulatud, ja wiimaks läksid kõik weel lauale. Rahwas ei wõinud rõõmu pärast süüa ega magada. Tihwlissi linna koguduse abiõpetaja läks Shemaha külasse üheks kuuks elama ja seadis koguduse asjad hea korrale. Et õpetaja Armeenia keelt ei mõistnud, siis pidi terwe Jumalateenistus sõna sõnalt rahwale ümbertõlgitud saama. Kogudusele seati ülewaatajaks ja waimulikuks wanemaks nende wana armas kooliõpetaja Sarkis. Aastal 1869 sai kogudus oma ise õpetaja, üht Armeenia rahwa noort meest nimega Israel Doluhanjans. Kogudus kasus igapidi. Koguduse liikmeid loeti juba 500. Palju paha wiisi oli kadumas. Enne oli nende seas naesterahwas otsekuu orjaks arwatud. Tema ei tohtinud ennast palju näidata, tütarlapsed ei õpinud ühtegi. Nüüd asi läks paremaks. Ka tütarlapsi saadeti kooli. Wana sealne rahwa patt, kuri wandumine, läks ikka vähemaks. Wiina joomisi ep olnud seal koguni leidagi. Pühapäew sai truuste pühitsetud, kogudus ei unustanud ka armuandid andmata.

Aga aastal 1872 oli Jumala käsi jälle rahwale rasket usu läbikatsumist heaks arwanud. Rahwas oli 16-mal Näärikuu päewal oma wana palwe majasse Jumalateenistusele kokku tulnud. Just olid nemad homiku laulu laulmas, siis hakkas maa hirmsaste wärisema; müürid wärisesid ja wajusiwad kõrwale, ja praginal langes katus laega tükkis koguduse peale ja mattis teda enese alla! 20 meesterahwast leidsid surma, 40 said raskeste haawatud. Hirmus oli teiste häda, kes eluga peasesid. Nende elumajad olid ka enamiste ärahäwitatud. Ilmad olid wäga külmad, pealegi tulid rööwliid öö ajal ja riisusid ka nende wiimnest warandust ära. Õpetaja ka ei wõinud enam sinna jääda, ja nõnda kogudus jälle oli ilma hingekarjatseta. Aga usuwennad ei jätnud neid mitte abita. Sel ajal pühitsesid Moskwa linna kogudused just oma kalli Kindral-Superdendi 25 aastast jubelipäewa ja kinkisid temale 1640 rubla. Nii pea kui Kindral-Superdent Shemaha koguduse õnnetusest oli kuulda saauud, saatis ta warsti terwe kingitud raha summa hädalistele Shemaha külas. Igaltpoolt tuli neile abi, nõnda et küla juba nelja aasta järel oli uueste ülesehitatud ja kogudus enesele kapitaali oli korjanud, kelle protsentidest naad oma õpetaja palka pidid maksma. 1881-sel aastal sai kogudus alles õpetajat, kes nüüd nende seas elab ja neile Jumala sõna nende oma keele kuulutab. Küll oleks weel palju selle koguduse kannatusest, wiletsusest ja Jumala armu abist jutustada, aga olgu sest see kord küll, ma tahan weel lõpetuseks sulle ühest teisest rahwast jutustada, mis hiljuti Kaukaasiamaale on elama asunud.

1865-mal aastal tulid esimesed Eestlased Kaukaasiamaale, Krimmi poolsaarest. Üks waleprohwet Malsweti Juhan oli neid petnud, et oma kodumaalt pidid ühe soja lõunapoolse maale wälja rändama, mis Jumal neile pidi andma. Aastal 1861 läksid 208 peret teele ja jõudsid suure waewaga Krimmi.

Nende 208 perede seast olid aga 14 nii jõuukad et wõisid enestele häid maid osta, teised elasid ärarääkimata suures hädas. 25 peret olid ühe mahajäetud Tatarlaste külasse elama läinud. Aga maa ei kaswatanud sugugi wilja. 169 peret asusid teise kohta elama. Aga punane soolane maa ei annud kõigewähe- matgi wiljasaaki. Ohakad ja kõwad traadi moodi rohud kaswasid maa peal, mis aga waewalt Tatarlaste kaamelisi ja wiletsaid lambaid wõisid toita. Talweajal surid pooled wäljarändajad ära! Osalt wöttis neid nälg ära, osalt kautas neid hirmus kõhutõbi mis wiletsast toidust sigis. Neil oli nii wähe ahju kütet, et aga pool tooret leiba pidid sööma! Häda sundis muist jälle kepi kätte wõtma ja edasi Kaukaasiamaale rändama. Naad kaebasid ka, et Krimmi maal olla kaewud nii sügawad et naad ei jõnda nii palju wett ülesse tõmmata kui loomadele tarwis on. Jõulu kuus 1865 jõudsid nemad Kaukaasiamaale. Sealne õpetaja mõistis natuke eestikeelt ja pidas neile kallil emakeelel Jõulu Jumalateenistust. Silma pisaratega ja raske südamega kuulsid waesed wäljarändajad Jumala sõna. Aastal 1866 asusid 80 Eestlaste peret Kaginskaja orgu elama, 80 wersta Stawrapoli linnast lõuna poole. Naad leidsid seal head wilja maad. Lõikuse kuul läks õpetaja neid vaatama. Muist elasid telkides, muist mulla aukudes. Ühe poolsare peale weikese jõe äres olid naad walge risti ülesse seadnud, seal pidi nende palwe ja koolimaja ükskord seisma. Ühe laia mäe otsas seisis must rist, seal pidi surnuaed olema. Abikassa abiga sai palwemaja juba aastal 1867 walmis ja selsamal aastal surnute mälestuse pühal sisse õnnistatud. Ehk küll Abikassa ja mõned kristlikud wennad olid aitanud, siiski ka weikene Eestikogudus oli ise ka truuste tööd teinud. Kõik teliskiwid olid nemad ise teinud. Palgid said 80—100 wersta pealt kokku weetud, sest et ligidal neid saada ei oluud. Ise olid ka palwemaja ehitajad. Ja seda kõik tegid nemad selsamal ajal kui naad uued elumajadgi ehitasid, põllud harisid, ja rohu- ajad seadsid. Ja pealegi pidid nemad weel enne esimest lõikust tööga enestele leiba teenima. Pärast nii mitmet ahastust ja waewa hakkas Jumala armu päike neile jälle paistma.

Aga mitte üksipäinis Kaginskaja orus waid ka Kubani jõe ääres Kaukaasia maal elab Eestirahwast. Aastal 1867 läks seesama õpetaja õigeusu üleswõtmi- se päewal ka Kubani jõe ääre Eestlastele jutlust tegema. Aga küll sealse rahwa elu oli wilets. Wihma sadas sorinalt. Ühes rehealusel sai Jumalateenistus peetud. Saue põrand oli alatisest wihmast nii tūmaks läinud et õpetaja pidi äkke peal seisma. See oli temale kantsliks. Jumalateenistus hakkab, aga tuul puhub wingudes igaltpoolt sisse, et waewalt õpetaja heal kuulda on. Tuul kaswab tormiks, peksab wihma katuse alla. Kogudus ja õpetaja on läbi märjad. Nüüd hakkab õpetaja altari sakramendi jagama. Pehme porise saue põrandal jõuab ta waewalt edasi. Hoolega peab tema õnnistatud leiba hoid- ma, et wihm teda mitte ei niisuta ja tuul mitte taldrekust maha ei aja. Pärast Jumalateenistust läks õpetaja weel wanadele ja haigetele Jumala armu and- ma. Aga kus naad elasid! Mulla sisse olid talupojad neljanurgelised augud kaewanud, kolm, neli palki kandsid samast tehtud katust.

Niisugused on su suguwendade majad enne kui naad aastate jooksul enestele paremad wõiwad ehitada. Ja ühtepuhku tulewad Eestlased ja Sakslased weel juure. 1866-mal aastal elasid Stawrapoli linna õpetaja koguduses alles 252 hinge, aastal 1883 oli ueid juba 14,244 hinge! Aga mispärast siis Abikassa neile õpetajaid ei muretse? Esiteks sellepärast et tänini rahapuuduse pärast ei olnud wõimalik nii suurel mõõdul neid aidata. Sellepärast, kui sina oma wendadele kaugel Kaukaasiamaal õpetajaid soowid, siis kaswata omad andid Abikassa heaks. Aga peaasi on see, et Eestlastel Kaukaasiamaal weel mitte kindlat elukohta ei ole. Suur jagu elab renditud maa peal. Ega sinna ei wõi ka kirikut ehitada, sest peab ikka seda kartma, et kas Eestlased jätwad oma rentkohad maha ja otsiwad teist eluaset, wõi kas mõisnik (enamiste Armeenlased) ei uuenda nendega mitte enam kontrakti. Eestlased, kes aastal 1866 Kaginskajale elama läksid ja kellel sinna palwemaja ehitati, jätsid kaheksa aasta järel omad kohad maha, ja läksid Urupi jõe ääre elama, ja nimetasid oma asutust Liwentaliks. Külap naad sinna nüüd elama jääwad, sest et naad maid, mis neil nüüd käes on, kalli rahaga on omale ostnud. Weel enam pidid need Eestlased rändama ja otsima, enne kui parajat kohta leidsid, kes esiteks olid Almäele elama jäänud. Paari aasta pärast naad läksid sealt Maruha ja Selentsuki jõe ääre. Aga see maa ei olnud mitte nende meele järel. Naad wõtsid jälle kepi kätte, muist läksid Saksa tallupoegadega ühes Stawrapoli kubermangu elama, muist läksid jälle Almäele tagasi. Aga alles 1883 hakkas nende käsi wähe paremine käima. Nüüd aga asutus on juba üsna ilus. Ehitawad ilusad majad, põllutöö on wäga heästi korrale seatud, ja üks Eestlane on enesele juba auruweski ehitanud. Aga teised Eestlased ja Sakslased pole weel mitte oma jäädawat elupaika leidnud, waid on seda ikka weel otsimas. Ja sellepärast ka on nemad ikka weel ilma kirikuta ja ilma õpetajata.

Sest sina armas lugija wõid äratunda, et meie usuwendadele weel meie abi wäga tarwis läheb. „Seepärast ehitage endid armastusega, see on õige tugew side.” Jumal kinnitagu armastuse sidet, ja ühendagu meid selle läbi oma usuwendadega nii kindlaste, et nende puudus meile mitte enne rahu ei anna, kui meie oma anded saame rohkeste südameliku palwega neile saatnud, ja kuulda saame et ka meie usu wennad kaugel maal iga pühapäew omas kirikus ja omal armsal emakeelel saawad Jumala sõna kuulda. Seda wõib üksi kindel ustaw armastus korda saata! Seepärast weel üks kord: „Ehitage endid armastusega, see on õige tugew side.” Aamen.

Ka uuemal ajal on mittu korda rändamise tuju Eesti ja Läti rahwast kodumaalt wälja ajanud ja igakord on ka neid olnud, kelle meeleli Kawkaasiast pidi õnne ja rahu enam leida olema. Keegi ei sundinud inimesi, ise naad lahkusid nutes kodunt, aga ikka sai mindud; ja südame kangusel oli selle juures ka palju süüd, sest mittu saiwad enne minemist aru, et see neil üks rumal nõu oli, aga naad ütlesid: ma olen kord luband äraminna, siis pean ka minema muidu jään teiste naeruks! — Naad läksid teele, said teereisu waewa ja wõõrama tõbe ja häda läbikatsuda; kui siis weel jõudu oli, tulid wiimaks tagasi ihu ja hinge poolest ärakurnatud; ja siis ei olnud ka enam juttu sest, kas jäewad naeruks wõi mitte, — muud kui saaks aga kodumaale! Pole ka keegi

neid sellepärast naernud, waid ikka on ligimeste armastus tagasitulijaid lahkeste wastuwõtnud ja aidanud. Wäga wilets oli nende lugu, kellel enam jõudu ei olnud oma kuluga tulla, waid lasid endid kroonu küüdiga wangi wiisi koju wedada ja suriwad sagedaste teele ära.

Wiis aastat teed siis mõllas rändamise tuju ka Kolga wallas ja segas mõnegi mõistliku mehe peast meelemõistuse ära. Hulk inimesi läks Peeterburi kubermangu elama, soowime neile head edenemist ja Jumala abi! Naad on kodumaa ligemal ja usu poolest on neil kirik ja armuõpetus ligem, et naad sest, mis ristiinimese ülem wara on ilma ei jäänud. — Aga umbes 20 perekonda ja neid enamiste wähese jõuuga ehk ilma suurema jõuuta, naad läksiwad Kaukaasiasse. Mis nende teekäigust ja asumisest wõõral kaugel maal kuulsime oli hale küll: suur hulk suri ära, suur hulk põdes ühtepuhku; ja wõõra koha wiisid, wõõra maa toidus, wõõras põlluharimise wiis, see tegi palju takistust. Salme külas on naad nüüd suurem hulk, kes weel ülejäänud, elamas ja wõitlewad rasket elu wõitlemist igapäewase muredega. Oh mis kurb lugu kui mõtleme, et pole neil raamatuid, kui aga see mõni raamat, mis kodunt kaasa wõeti; pole kirikut, muud kui üks nende seast peab laulumehe ammetit, ja loeb pühapäiwil jutlust; õpetaja Wladikawkasist ei wõi enam kui üks kord aastas tulla, neid waatama. Kooli pole olemas, sest kes wõib kooli ehitada, kui rahwal omal weelgi õiget peawarju ei ole. Ja mida weikesem kogu, seda raskem on kogudusliku seadust ülespidada. Kui näha saab, et sinna kindlaste elama jääwad, siis wast wõib kiriku ja kooli peale mõelda. Niikaua tuleb aga Jumalat paluda, et ta neid aitaks kinni pidada, mis neil on ja walwata, et usu tuluke ei kustu. Kustutajaid on sealgi küllalt; sest see on meie wäljarändanud sugu- ja usu-wendadele raskeks needmiseks, et mõned meie maalt ja Krimmist hulgused: — noored ja ka wanad eesti mehed oma wendade asutustes ümberkäiwad ja rahwa käest Jumala kartuse waimu riisuwad, Jumala sõna naeruks panewad, ja seda lihalikku õpetust kuulutawad: „söögem ja joogem ja elagem kuidas lihameel kutsus, sest pea tuleb surm ja siis on kõik otsas, — ja igawest elu, Õnnistegijat, Jumalat ehk muud igawest asja pole olemas!„ — Kes kodumaalt õõla kange südamega äraläks seal ta saab weel kurjemaks; kes oma hinge õnnistust kodu nõudma õppis, oh sell on palju walwamist tarwis, et ta hinge peljate wõrku seal ei lange. Seepärast palugem oma eemal elawa wendade eest ja ärgu lõpegu armastus mitte ära!

Rändamise tuhinal läks ka muude seltsis üks keskealine mees naese lastega Kaukaasiasse. Wanem poeg 11 aastane, tütar 6 aastat wana. Mõne aasta naad elasid seal ja wõitlesid elu raskustega, ja sel ajal sündis neil weel üks tütarlaps; aga ema suri lapsewoodi, isa selsamal aastal (1888) paar kuud hilgem, ja wanem poeg, kes selle ajaga 15 aastaseks oli kaswanud, pidi nüüd wanemate koha eest wastama, ja wanem õde, sel ajal ligi 10 aastane, pidi perenaeseks ja noore õele emaks olema. Küll üks wäga hale ja südant liigutaw lugu. Kui kodumaal K. koguduses seda teada saadi, hakkasid mittu nõuu pidama, kuidas neid lapsi aidata. Õpetaja rääkis asja kogudusele, ja siis nähti jälle, et armastus on üks õige tugew side. Rõõmsaid andjaid oli leida eesti koguduses, kes omad annid õpetaja kätte tõiwad, ja üks saksa koguduse liige, pani oma poolt, Jumalat tänades selle abi eest mis üks tema laps saanud, weel 25 rubla juure, nõnda et kõige selle summaga waesed lapsed wõisid tagasi tulla ja oma

kogumaal õpetust ja kasvatamist saada. Aidaku Jumal, et naad auusaks inimesteks saaksid ja Jumala lapsiks jääksid! Seda on armastus teinud ja ta leiab ikka neid kellele seda tarwis läheb. — Armastus on üks õige tugew side!

—

Laul.

Wiisil: Jeesus rõõmustaja.

Sina oled sõber
Jeesus, sell' mis nõder.
Ja mis abita. —
Jõudu meile saada
Wendi armastada
Kurbe trööstida.
Näljatsil ja wiletsail
Kät ka sirutada nõuda,
Neile appi jõuda.

Mis on usu nägu
Kui ep ole tegu
Ega halastust.
Kas jo lõpend ära
Taewa Isa wara?
Ei — waid puudub usk.
Jumal teal on abiks neil,
Ta mo kätte wara usknud,
Ja head teha käs kinud.

Koguduse Isa
Sina kuuled kisa
Kuuled nutu healt.
Hinged, kes on hädas,
Kelle usk jo nõrkes,
Näed sa ülewelt.
Ei siis ma wõi armuta
Südant tuimalt kinni matta,
Aitmata neid jätta.